

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ОБОРОННОГО КОМПЛЕКСУ ІНДІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Шаповал Ірина Олександрівна

кандидат економічних наук,

науковий співробітник,

Воєнна академія імені Євгенія Березняка

Сучасна Індія є однією із найбільших розвинутих країн світу та потенційним лідером Азії, а також осередком міжрегіональних інтеграційних процесів. Такому становищу цієї держави передував процес лібералізації її національної економіки, в рамках якого відбулося успішне реформування вітчизняного військово-промислового комплексу. Зважаючи на це, дослідження інституційних трансформацій військово-промислового комплексу Індії є важливим завданням.

Підприємства державного сектору історично домінували в індійському військово-промисловому комплексі, хоча нові приватні гравці повільно завойовують позиції. Державний сектор домінував у виробництві та дослідженнях і розробках (НДДКР). Основними суб'єктами виробничої сфери є 16 державних підприємств оборонного сектору (ДПОС), сім з яких було перетворено з колишніх заводів із виготовлення боеприпасів (ЗБ), починаючи з жовтня 2021 року [1]. Ці ДПОС функціонують під адміністративним контролем Міністерства оборони (МО).

Окрім 16 ДПОС, Міноборони також контролює ключове оборонне науково-дослідне агентство – Організацію оборонних досліджень і розробок (ООДР). ООДР, заснована в 1958 році, займається розробкою технологій стратегічного та звичайного озброєння. Завдяки базі людських ресурсів із 21 730 осіб (у тому числі 6 713 науковців та інженерів) і бюджету 238,55 мільярдів індійських рупій (приблизно 2,86 мільярдів доларів США) у 2024–2025 роках її науково-дослідна діяльність охоплюватиме майже всі аспекти оборонних технологій, включаючи стратегічні та звичайні ракети, бойові літаки, танки, гармати, електроніку, морські системи та суспільні науки.

Поза прямим контролем Міністерства оборони знаходяться кілька державних підприємств, які переважно орієнтовані на виготовлення продукції цивільного призначення, проте також виробляють кілька товарів для оборони. Найвідомішим є Cochin Shipyard Ltd (CSL), підприємство державного сектору (ПДС), яке побудувало перший в Індії місцевий авіаносець. Зараз він функціонує під адміністративним контролем Міністерства портів, судноплавства та водних шляхів [2].

Окрім ДПОС та ПДС, існує кілька спільних підприємств (СП) оборонного спрямування між підконтрольними МО підприємствами (ДПОС або ООДР) та іноземними партнерами.

Порівняно з державним сектором, приватні компанії є відносно новими учасниками оборонного виробництва. Приватному сектору було заборонено займатися оборонним виробництвом до 2001 року. Після лібералізації, особливо після запуску ініціативи «Make in India» у 2014 році, приватний сектор Індії спостерігав значне зростання. Станом на 2022–2023 рр. на нього припадало близько 20 відсотків загального оборонного виробництва Індії (табл. 1) і припадає переважна частка її оборонного експорту.

Таблиця 1

Виробництво оборонної продукції Індії

Роки	ДПОС (млрд інд. руп)	ЗБ (млрд інд. руп)	Інші ПДС та СП (млрд інд. руп)	Приватні підприємства (млрд інд. руп)	Загальна сума виготовлених товарів (млрд інд. руп)
2016–17	404,27	148,25	46,98	141,04	740,54
2017–18	434,64	148,29	51,80	153,37	788,20
2018–19	453,87	128,16	55,67	173,50	811,20
2019–20	476,55	92,27	62,95	158,94	790,71
2020–21	467,11	146,35	60,29	172,68	846,43
2021–22	557,90	119,13	72,22	199,20	948,45
2022–23	634,66	169,98	71,37	210,83	1086,84
2023–24	739,45	196,62	67,74	265,06	1268,87

Джерело: Департамент оборонного виробництва МО Індії [3]

Незважаючи на розгалужену оборонну науково-дослідну та виробничу базу, оборонна промисловість Індії історично була обмежена у задоволенні потреб збройних сил, що змушувало уряд вдаватися до імпорту. Індія була найбільшим імпортером зброї в період 2019–2023 років, з часткою 9,8 відсотка в загальному світовому імпорті зброї. Це є незначним збільшенням порівняно з періодом 2014–2018 років (9,1 відсотка), коли Індія була другим за величиною імпортером зброї у світі [4].

З метою покращення бізнес-діяльності, уряд Індії запровадив промислове ліцензування для приватного сектору економіки та спростив процедури отримання відповідних дозвільних документів, мінімізувавши при цьому бюрократію. Згодом відбулася лібералізація режиму прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у оборонну галузь промисловості збільшивши раніше допустимий максимум їх надходжень із 26% спершу до 49%, а згодом – до 74% за допомогою автоматичного маршруту для компаній, які прагнуть отримати нову ліцензію на виробництво оборонної продукції

та до 100% за допомогою урядового маршруту, що ймовірно передбачатиме доступ до сучасних технологій.

Незважаючи на значне зростання індійського оборонного експорту, галузь поки не досягла урядової мети. Перепоною на цьому шляху, вірогідно, є повільне виправдання очікувань від ДПОС та висока конкуренція на світовому ринку озброєнь.

Список використаних джерел:

1. Bharat National/ETV Bharat English Team: India concerted move to promote export of country made arms and ammunition. URL: <https://www.etvbharat.com/en/!bharat/india-new-defence-public-sector-undertakings-show-progress-in-exports-enn24031804259> (дата звернення: 25.06.2024).
2. Laxman Kumar Behera. India's Defence Economy Planning, Budgeting, Industry and Procurement Published October 30, 2020 by Routledge India. P. 218.
3. Indian Ministry of Defence: dashboard. URL: https://ddpdashboard.gov.in/DefenceProduction/Defence_Production (дата звернення: 25.06.2024)
4. Wezeman P.D. et al., Trends in International Arms Transfers, 2023. SIPRI Fact Sheet, March 2024.